https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-2024-%D1%80#Text (дата звернення: 30.11.2024)

6. План заходів на 2024 і 2025 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2024 р. № 837-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/837-2024-%D1%80#Text (дата звернення: 30.11.2024)

7. План заходів з реалізації у 2024—2027 роках Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 листопада 2024 р. № 1091-р). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show1091-2024-%D1%80#Text (дата звернення: 30.11.2024)

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ ВНАСЛІДОК РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Мандрика Володимир Ігорович,
здобувач ступеня доктора філософії;
Інститут демографії та проблем якості життя НАНУ

Статистичний аналіз міграційних процесів, викликаних російсько-українською війною, має виняткове значення для розуміння ситуації, що склалася, та прийняття обґрунтованих рішень на різних рівнях – від міжнародного до локального. Актуальність цього аналізу пояснюється низкою причин:

По-перше, російсько-українська війна спричинила найбільший міграційний потік у Європі з часів Другої світової війни. Мільйони українців були змушені залишити свої домівки, шукаючи притулку в країнах ЄС та за його межами. Аналіз масштабів цього явища дає змогу оцінити його вплив на демографічну, економічну та соціальну структури як України, так і країн-приймачів.

По-друге, міграція через війну є не лише статистичним, а й гуманітарним питанням. Знання точних даних про кількість біженців, їхній демографічний склад, потреби та маршрути переміщення допомагає міжнародним організаціям (ООН, Міжнародна організація з міграції) і урядам країн розробляти програми підтримки. Статистичний аналіз дозволяє спрямовувати ресурси туди, де вони найбільше потрібні, та ефективніше організовувати гуманітарну допомогу.

По-третє, масове переміщення населення значно впливає на економіку як України, так і країн-приймачів. Для останніх це означає додаткове фінансове навантаження на соціальні програми, житлову інфраструктуру, медицину та освіту. Водночас, залучення мігрантів до ринку праці може частково

компенсувати ці витрати. Статистичний аналіз допомагає прогнозувати економічні наслідки, оцінювати потребу в інтеграційних програмах і знаходити баланс між витратами та вигодами.

Крім того, масова міграція змінює демографічний ландшафт регіону. У країнах-приймачах відзначається зростання чисельності населення за рахунок мігрантів, а в Україні – демографічний спад, особливо у регіонах, які постраждали від активних бойових дій. Аналіз демографічних змін допомагає урядам країн готуватися до довгострокових наслідків, таких як зменшення працездатного населення в Україні чи перенаселеність окремих регіонів у країнах Східної Європи.

В результаті країни Східної Європи зіштовхнулися з викликами інтеграції великої кількості біженців. Наявність актуальних статистичних даних про вікову, освітню та професійну структуру мігрантів дозволяє ефективніше організовувати програми інтеграції, адаптувати освітні та соціальні системи, забезпечувати біженців житлом і працевлаштуванням.

Варто також, відзначити, що міграційна криза створює нові виклики для внутрішньої та міжнародної політики. Національні уряди мають знаходити баланс між потребами місцевого населення і біженців, що нерідко стає причиною соціальної напруженості. Статистика є ключовим інструментом для розробки обґрунтованої міграційної політики, що враховує реальні масштаби та потреби.

Не варто також забувати, що міграційні потоки мають динамічний характер, і їхній обсяг може змінюватися залежно від розвитку воєнних дій, економічної ситуації в Україні та геополітичної обстановки. Статистичний аналіз дає змогу прогнозувати потенційні зміни, планувати дії урядів і міжнародних організацій та запобігати можливим кризам.

Ну, і звичайно дані про міграційні процеси є важливими для планування післявоєнного відновлення України. Знання про кількість українців, які залишили країну, та їхні плани щодо повернення дозволяє прогнозувати потребу у відбудові житла, створенні робочих місць та відновленні інфраструктури.

Отже, статистичний аналіз міграційних процесів унаслідок російсько-української війни є ключовим інструментом для розуміння короткострокових і довгострокових наслідків цієї кризи. Він не лише відображає поточний стан справ, але й дозволяє прогнозувати розвиток ситуації, сприяючи ефективному використанню ресурсів і зменшенню негативних наслідків для всіх залучених сторін. У сучасних умовах якісний статистичний аналіз стає основою для прийняття зважених рішень у сфері гуманітарної допомоги, економіки та міграційної політики.

Міграційні процеси в країнах Східної Європи зазнали значних змін унаслідок повномасштабної російсько-української війни, яка розпочалася у лютому 2022 року. Цей збройний конфлікт спричинив найбільшу міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни. Масштабність переміщення людей, динаміка цього явища, а також його вплив на сусідні країни потребують ретельного статистичного аналізу.

Згідно з даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), до кінця 2022 року кількість українських біженців, які залишили країну, перевищила 6,8 мільйонів осіб. Значна частина цих людей оселилася в країнах Східної Європи [1].

За оцінками, у Польщі перебувало близько 3,5 мільйона українців на піку міграційної кризи. Нижче наведено дані про кількість українських біженців у країнах Східної Європи станом на серпень 2024 року (табл. 1.).

Таблиця 1

Кількість українських біженців у країнах Східної Європи [5]

Країна	Кількість біженців	% від загальної кількості
Польща	957500	68.17
Румунія	162200	11.55
Молдова	125900	8.96
Словаччина	125500	8.94
Угорщина	33380	2.38

Найбільше українських біженців зареєстровано в Польщі (957 500 осіб), що становить 68,17% від загальної кількості біженців у перелічених країнах.

Друге місце посідає Румунія (162 200 осіб, 11,55%), далі йдуть Молдова (125 900 осіб, 8,96%) та Словаччина (125 500 осіб, 8,94%).

Найменше біженців зареєстровано в Угорщині (33 380 осіб), це лише 2,38% від загальної кількості.

Високе навантаження на ресурси Польщі потребує значної підтримки з боку ЄС.

Угорщина, Румунія та Словаччина також зіткнулися зі значними потоками біженців, але їхній обсяг значно менший у порівнянні з Польщею.

Чехія, хоча географічно не межує з Україною, стала важливим пунктом через наявність великих українських громад.

Країни Балтії та Молдова прийняли меншу кількість біженців через менші масштаби своєї економіки та території, а також менш розвинену інфраструктуру для розміщення.

Отже, розподіл біженців серед країн залежить від їхньої географії, ресурсів і доступності. Польща, як основний центр, вимагає більшої фінансової та адміністративної допомоги.

Переважна більшість осіб яким надано статус тимчасового захисту – це жінки та діти (табл. 2).

Таблиця 2

Демографічний склад українських біженців у Європі [5]

Категорія населення	Частка від загальної кількості, %
Жінки (18+ років)	45.0
Діти (до 18 років)	32.3
Чоловіки (18+ років)	22.7

Чоловіки віком 18-60 років становлять меншу частку біженців, оскільки багато хто з них залишилися в Україні, щоб воювати або допомагати у воєнних діях, а також у зв'язку з забороною на виїзд у період дії воєнного стану.

Найбільшу групу біженців складають діти та молодь. Не варто забувати, що біженці похилого віку (65+ років) потребують особливої допомоги та підтримки, попри те що їх частка становить лише 6%.

Серед біженців є представники різних соціальних груп: студенти, пенсіонери, працівники різних сфер. Багато біженців мають вищу освіту та професійні навички. Деякі біженці мають інвалідність або хронічні захворювання, що потребують медичної допомоги.

Є біженці з числа представників національних меншин, які можуть стикатися з додатковими труднощами. Для статистичного аналізу міграційних процесів використовується статистика, надана прикордонними службами, дані міжнародних організацій (ООН, ЄС), а також державних органів країн-приймачів та аналіз запитів на тимчасовий захист, що відображають наміри мігрантів залишитися в тій чи іншій країні на тривалий період. Наприклад, згідно з даними Євростату, за перший рік війни в країнах ЄС було зареєстровано понад 4 мільйони запитів на тимчасовий захист від громадян України (табл. 3).

Таблиця 3

Заявки на тимчасовий захист у країнах ЄС (2023 р.) [9]

Країна	Кількість заявок	% від загальної кількості
Німеччина	1054745	25.9
Польща	977755	24.0
Чехія	469430	11.5
Італія	172395	4.2
Іспанія	168505	4.1
Болгарія	152755	3.7
Румунія	111160	2.7
Словаччина	108985	2.7
Угорщина	53235	1.3
Франція	48060	1.2
Інші країни ЄС	343170	8.4
Всього	4060190	100

Польща (24%) та Німеччина (25,9%) стали лідерами за кількістю поданих заявок на тимчасовий захист, що підтверджує їхню готовність до інтеграції біженців. Чехія також виділяється високою кількістю заявок (11,5%), що непропорційно великою мірою враховуючи її розмір. Угорщина та Словаччина, хоча і прийняли багато людей, мають нижчу кількість заявок на захист, що свідчить про їхню роль як транзитних країн.

Знов-таки, основний тягар забезпечення тимчасового захисту припадає на Польщу, Німеччину та Чехію, що вимагає більшої координації між країнами ЄС.

Надати точний аналіз економічної допомоги країнам-приймачам на підтримку біженців у 2024 році складно, оскільки інформація ще збирається та обробляється. Однак, спираючись на дані за 2023 рік та попередні заяви можна виділити наступні тенденції.

ЄС виділив значні кошти на підтримку країн-членів, які приймають біженців з України. Це включає фінансування через Фонд притулку, міграції та інтеграції (AMIF), Фонд внутрішньої безпеки (ISF) та інші інструменти.

Багато країн-донорів, таких як США, Канада, Велика Британія та Японія, також надають фінансову та гуманітарну допомогу країнам-приймачам.

ООН, через свої агентства, такі як УВКБ ООН, ЮНІСЕФ та Всесвітня продовольча програма, відіграє важливу роль у наданні допомоги біженцям та підтримці країн-приймачів.

Кошти спрямовуються на покриття витрат, пов'язаних з розміщенням, харчуванням, медичним обслуговуванням, освітою та інтеграцією біженців.

З продовженням війни в Україні потреби країн-приймачів у фінансовій та гуманітарній допомозі зростають.

Все більше уваги приділяється довгостроковій інтеграції біженців, включаючи доступ до житла, освіти, ринку праці та соціальних послуг.

Ефективна координація між ЄС, окремими країнами-донорами та міжнародними організаціями є ключовою для забезпечення своєчасної та адресної допомоги.

Економічна допомога країнам-приймачам є важливим фактором у вирішенні гуманітарної кризи, спричиненої війною в Україні.

Необхідно забезпечити стале фінансування та ефективну координацію зусиль для задоволення потреб біженців та підтримки країн-приймачів.

Таким чином, хоч на сьогодні Німеччина стала лідером за кількістю поданих заявок на тимчасовий захист (25.9%), саме Польща прийняла найбільшу кількість біженців у перші роки повномасштабного вторгнення і залишається одним з основних країн-приймачів українських біженців (24%), а загальний розподіл між країнами вказує на значний тиск на економіки та інфраструктури Східної Європи.

Велика частка жінок і дітей вимагає адаптації соціальних послуг та створення спеціальних програм підтримки.

В той же час, значна фінансова допомога, спрямована на підтримку біженців, свідчить про важливість координації між країнами ЄС.

Масова міграція значно вплинула на економіки Східної Європи. З одного боку, зростання чисельності населення сприяло заповненню вакансій у певних секторах, таких як будівництво, сільське господарство та сфера послуг. З іншого боку, значні витрати на соціальне забезпечення, медичну допомогу та освіту створили фінансове навантаження на бюджети країн.

Інтеграція біженців викликала низку соціальних проблем, а саме:

– дефіцит доступного житла в містах із високою концентрацією мігрантів;

– необхідність інтеграції в нове культурне середовище, мовний бар’єр;

– у деяких регіонах виникли конфлікти через розподіл ресурсів між місцевим населенням і мігрантами.

За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), значна частина мігрантів має намір повернутися в Україну після завершення війни. Водночас деякі біженці планують залишитися в країнах ЄС через кращі економічні перспективи та можливості для дітей.

Очікується, що країни Східної Європи продовжать адаптувати свої міграційні політики, щоб ефективно управляти потоками мігрантів та забезпечувати їх інтеграцію.

Отже, російсько-українська війна суттєво змінила демографічну ситуацію в регіоні Східної Європи. Міграційна криза стала викликом для державної політики, економіки та соціальної сфери країн-приймачів. Аналіз міграційних процесів дозволяє зрозуміти їхні причини, масштаби та наслідки, а також сприяє розробці ефективних рішень для підтримки біженців і забезпечення стабільності в регіоні.

Статистичний аналіз міграційних процесів у країнах Східної Європи, спричинених російсько-українською війною, демонструє безпрецедентний масштаб гуманітарної кризи, яка змінила соціальний, демографічний та економічний ландшафт регіону.

Російсько-українська війна стала причиною найбільшого переміщення населення в Європі з часів Другої світової війни. Країни Східної Європи, зокрема Польща, Чехія, Угорщина, Румунія та Словаччина, взяли на себе головний тягар прийому біженців.

Польща, як основна країна-транзитер біженців на початку повномасштабного вторгнення, а також як найближчий сусід України в якій зареєстровано до чверті усіх осіб які отримали статус тимчасового захисту відчуває значний тиск на її соціальні й економічні ресурси. Інші країни регіону відіграють важливу роль як транзитні або країни тимчасового притулку.

Переважання жінок (45.0%) і дітей (32.3%) серед біженців свідчить про специфіку гуманітарних потреб, які включають освіту, охорону здоров’я та інтеграцію на ринок праці.

Мала частка працездатних чоловіків через мобілізацію в Україні впливає на економічну інтеграцію мігрантів у країнах прийому.

Значний приплив біженців створює виклики для соціальних систем і економік країн прийому, але також відкриває можливості для їхнього розвитку через залучення нових працівників.

Польща, Німеччина, Чехія та інші країни ЄС активно фінансують програми підтримки, що вимагає додаткової координації на рівні ЄС.

Кризова ситуація підкреслила важливість солідарності всередині ЄС, але також показала нерівномірність розподілу тягаря між країнами.

Своєчасна статистична інформація допомагає ефективно управляти міграційними потоками, знижувати соціальну напруженість і забезпечувати біженців необхідною підтримкою.

Для України міграція створює ризики тривалої демографічної кризи та втрати трудових ресурсів.

Країни прийому можуть зіткнутися з викликами інтеграції, але також отримують шанс на відновлення свого населення в умовах старіння.

Результати аналізу наголошують на необхідності комплексного підходу до вирішення проблем, що виникають унаслідок міграційної кризи, спричиненої війною. Для забезпечення сталого розвитку як країн прийому, так і України, потрібна скоординована міжнародна співпраця, підкріплена точними статистичними даними та прогнозами.

Список використаних джерел

1. Агенція ООН у справах біженців (UNHCR). Огляд міграційної ситуації в Україні та Східній Європі. URL: https://data.unhcr.org (дата звернення: 25.11.2024).

2. Бордюк О.О. Аналіз впливу війни на міграційні процеси в Україні та Європі // Науковий журнал економічних досліджень. 2023. № 2. С. 45–56.

3. Державна служба статистики України. Звіти про міграційні процеси під час війни. URL: http://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 25.11.2024).

4. Європейська комісія. Дані про фінансову підтримку біженців у ЄС. URL: https://ec.europa.eu (дата звернення: 25.11.2024).

5. Євростат. Міграція у країнах Європейського Союзу: аналітичні дані. URL: https://ec.europa.eu/eurostat (дата звернення: 25.11.2024).

6. Кравчук Л.В. Соціально-економічні аспекти інтеграції українських біженців у країни ЄС // Соціальна політика і економіка. 2023. № 4. С. 78–89.

7. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Статистика щодо міграційних потоків в Європі. URL: https://www.iom.int (дата звернення: 25.11.2024).

8. Організація Об'єднаних Націй. Дані про біженців та внутрішньо переміщених осіб. URL: https://www.unhcr.org (дата звернення: 25.11.2024).

9. Офіс Верховного комісара ООН з прав людини. Публікації про гуманітарну кризу в Україні. URL: https://www.ohchr.org (дата звернення: 25.11.2024).